

УДК 316.334.52:342.25

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2026.64.55>

РОЗУМІННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ В ДОКУМЕНТАХ ЄВРОСОЮЗУ

Валерій Паталаха

*Інститут держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України,
вул. Трьохсвятительська 4, 01601, м. Київ, Україна
<https://orcid.org/0009-0000-7567-2985>*

Ідея соціальної згуртованості є частиною політичного дискурсу Європейського Союзу з моменту його створення. Проте протягом останніх трьох десятиліть основна особливість розуміння соціальної згуртованості в Євросоюзі полягає в її високій пріоритетності та відсутності її чіткого визначення. Упровадження поняття «соціальна згуртованість» супроводжувалася появою комплексу інших понять, як-от соціальний капітал, соціальна інклюзія, соціальні інвестиції, добробут, рівність можливостей. Виокремлено та проаналізовано три основні особливості використання соціальної згуртованості в документах Євросоюзу: 1) розуміння як економічної необхідності чи продуктивного чинника, що сприяє сталому економічному зростанню та конкурентоспроможності; 2) акцентування на працевлаштуванні та поверненні на ринок праці; 3) відсутність чіткого визначення.

Намагання ЄС розглядати соціальний та економічний розвиток Європи як паралельні й взаємодоповнювальні процеси призвело до надання пріоритету економічному прогресу як кінцевій меті, досягненню якої може та повинен сприяти соціальний прогрес. Відповідно, загрози соціальній згуртованості, такі як зростання рівня бідності та безробіття, що розколюють суспільство навпіл, розглядали як неприйнятні, оскільки вони перешкождали ефективному функціонуванню європейського суспільства та конкурентоспроможності ЄС у глобалізованому світі. У перші десятиліття соціальна згуртованість хоч іноді згадується як цінність сама по собі, проте вона часто підпорядковувалася ідеям економічної ефективності та інструменталізується: вона є інструментом для їх досягнення.

Актуалізації поняття «соціальна згуртованість» у третьому десятилітті XXI ст. в політичному дискурсі ЄС сприяла пандемія. У документі «Згуртованість як загальна цінність Європейського Союзу» (2021) обґрунтовується ідея конвергенції згуртованості до громадян та їх добробуту, що вимагає кардинального переосмислення згуртованості та її мети через упровадження поняття «дух згуртованості» в усі політики Євросоюзу. Такий крок дасть змогу виокремити згуртованість як самостійну політичну мету та вивести її на рівень загальної політичної мети Євросоюзу.

Ключові слова: консолідація, соціальна згуртованість, євроінтеграція, соціальний капітал, справедливість, соціальна політика.

Вступ. Протягом останніх двох десятиліть тема консолідації українського суспільства набула особливої актуальності для вітчизняних політологів, етнополітологів та соціологів. Однак з огляду на набуття Україною статусу кандидата на членство в Євросоюзі, очевидною є потреба в аналізі схожого досвіду європейських держав-членів ЄС з метою внесення відповідних змін у державну політику в цьому напрямі. Найбільш схожим за суттю до суспільної консолідації в Україні є соціальна згуртованість, яка проголошена однією з основних цінностей Євросоюзу майже три десятиліття тому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціальна згуртованість є одним із пріоритетів політики Євросоюзу і досить детально розглядається в низці його документів. Серед дослідників, які вивчають конкретні аспекти згуртованості, можна виокремити М. Жоена, який аналізує її в контексті солідарності, А. Родрігез-Поуз та Т. Ханнел

© Паталаха В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

досліджують територіальний вимір, Л. Козак – у контексті сталого розвитку, В. Кирилук – як складник соціальної безпеки, А. Терці та О. Федорук – в економічному контексті.

Метою статті є дослідження еволюції розуміння соціальної згуртованості на основі аналізу документів Євросоюзу та виокремлення її основних тенденцій.

Виклад основного матеріалу. Передумови для виникнення ідеї згуртованості створив голова Єврокомісії Ж. Делор, який уважав, що Європейська спільнота опинилася на переупутті: або рухатися в бік поглиблення інтеграції, або визнати неспроможність реалізації проєкту Об'єднана Європа через брак політичної волі. Першим кроком мала стати згуртованість в економічній сфері – створення великого внутрішнього ринку як основи для справжнього пан'європейського економічного простору з повною свободою руху людей, товарів, послуг і капіталів [1]. Іншими рушійними силами європейської системи мали стати: зменшення регіональної нерівності, врахування соціальних питань для узгодження; активна співпраця у валютній сфері задля найбільшої стабільності та зростання, інтеграція зусиль у дослідженні розвитку, пошук нових відносин з навколишнім середовищем.

У порядок денний Євросоюзу згуртованість ввійшла на початку 1990-х років, коли розпад Радянського Союзу і закінчення «холодної» війни створило передумови для прийняття постсоціалістичних країн, рівень розвитку яких був значно нижчим, ніж навіть у найбідніших регіонах Європи. Водночас зростало відчуття загрози соціальній згуртованості всередині держав Західної Європи, пов'язане зі швидкою економічною реструктуризацією, що розпочалася в 1980-х роках. Так, у звіті про поліпшення соціальної згуртованості в Європі протягом 1984–1993 році зазначалося, що швидкі та глибокі соціальні, економічні й політичні зміни того часу принесли користь більшості громадян Європи у вигляді нових можливостей, ширшого вибору, більшої винагороди та задоволення від роботи, а також кращої якості життя. Проте позитивні наслідки для одних супроводжувалися негативними наслідками для інших [2].

Ідея соціальної згуртованості є частиною політичного дискурсу Європейського Союзу з моменту його створення. У Договорі про Європейський Союз 1992 року (Маастрихтський договір), який поклав початок ЄС, уже міститься зобов'язання «розвивати та продовжувати дії, спрямовані на зміцнення економічної та соціальної згуртованості», з метою зменшення розбіжностей між рівнями розвитку різних регіонів, а також різних груп і спільнот у Європі (ст. 130а) [3]. Один з останніх основоположних документів ЄС визначає згуртованість як «основоположну цінність або дух європейської інтеграції, а також європейський спосіб життя та ухвалення рішень» (ст. 3 Лісабонського договору) [4].

Зобов'язання щодо зміцнення соціальної згуртованості залишається пріоритетним у політичному порядку денному ЄС і до сьогодні, про що свідчить заключна декларація Соціального саміту ЄС у Порту 2021 року, в якій зазначається: «Більше ніж будь-коли, Європа має бути континентом соціальної згуртованості та процвітання» [5]. Однак, попри пріоритетність соціальної згуртованості в політиці ЄС протягом останніх трьох десятиліть, у політичних документах ЄС майже не робиться спроб конкретизувати, що означає соціальна згуртованість і що вона передбачає.

Протягом останніх трьох десятиліть основна особливість розуміння соціальної згуртованості в Євросоюзі полягає в її високій пріоритетності та відсутності її чіткого визначення. Спершу вона розглядалася передусім як економічна необхідність або продуктивний чинник, що сприяє сталому економічному зростанню та конкурентоспроможності. Це чітко простежується вже в Білій книзі 1994 року «Зростання, конкурентоспроможність, зайнятість: виклики та шляхи розвитку в ХХІ ст.» [6]. У ній стверджувалося, що соціальна

згуртованість у Європі стикається із серйозним викликом через зростання кількості осіб та груп, які перебувають у невідносному становищі на ринку праці. Вона також попереджала про зростання рівня бідності в Європі, що ділить суспільство навпіл і призводить до формування «дворівневого» суспільства. З огляду на припущення, що ефективність і продуктивність є ключем до економічного й соціального прогресу, Єврокомісія пропонувала перейти до активної політики, яка надає високий пріоритет пошуку роботи або навчання, доступних для всіх, а не зводиться до реєстрації безробітних та виплат працівникам.

Саме активна політика зайнятості лежала в основі «активної солідарності» на противагу «пасивній»: сильному соціальному захисті та виплаті субсидій. Біла книга пропонувала нову модель європейського суспільства, засновану на менш пасивній і більш активній солідарності, оскільки найнебезпечнішим для Європи буде збереження структур і звичаїв, які сприяють зреченню, відмові від зобов'язань та пасивності.

Ідея про те, що ЄС повинен прагнути до кращої соціальної згуртованості за допомогою активної політики зайнятості, закріплена також у Білій книзі «Європейська соціальна політика: шлях вперед для Союзу» (1994), у якій зазначено, що загальною метою політики ЄС має бути «забезпечення європейцям унікального поєднання економічного добробуту, соціальної згуртованості та високої загальної якості життя, яке було досягнуто в післявоєнний період» [7]. Цієї мети можна досягти шляхом подальшого підвищення продуктивності, що дасть змогу Союзу поєднати високі соціальні стандарти зі здатністю конкурувати на світових ринках. При цьому ключовим ресурсом має стати добре освічена, високомотивована та адаптивна робоча сила.

Мільйони європейців, які живуть за межею бідності, соціальна ізоляція та маргіналізація багатьох соціальних груп розглядали як загрозу соціальній згуртованості. Саме ця загроза є основною перешкодою на шляху до підвищення ефективності європейського суспільства. Оскільки Союз не може дозволити собі втратити внесок маргіналізованих груп у суспільний розвиток загалом, то слід забезпечити, щоб найбільш уразливі верстви населення (наприклад, люди, виключені із соціального та економічного життя, молодь, яка не може знайти собі місця в економіці, безробітні, інваліди та люди похилого віку тощо) не виключали з переваг і з активного внеску в економічну силу більш інтегрованої Європи».

Попри визнання того, що соціальна згуртованість важлива сама по собі, ЄС визнає її роль як ключового чинника, що сприяє економічному успіху, оскільки регіони, які не здатні мобілізувати економічний потенціал значної частини свого населення, перебувають у невідносному становищі на дедалі конкурентнішому світовому ринку, а диспропорції можуть призводити до соціальних заворушень, які самі по собі можуть зашкодити економічним показникам [8].

У Лісабонській стратегії 2000 року ЄС зобов'язався стати найбільш конкурентоспроможною та динамічною економікою у світі, заснованою на знаннях, здатною до сталого економічного зростання з більшою кількістю та кращими робочими місцями та більшою соціальною згуртованістю [9]. Стратегія передбачає перехід до цифрової економіки, базованої на знаннях, і формулює відповідну політику соціальної згуртованості в термінах соціальних інвестицій: «Інвестиції в людей і розвиток активної та динамічної держави загального добробуту будуть мати вирішальне значення як для місця Європи в економіці знань, так і для забезпечення того, щоб поява цієї нової економіки не поглибила наявні соціальні проблеми безробіття, соціальної ізоляції та бідності». Зважаючи на принцип, що найкращою протидією соціальній ізоляції є робота Стратегія закликає до створення активної та динамічної держави загального добробуту, роль якої зводиться до того, щоб робота була вигідною. Відповідно, Соціальний порядок денний ЄС на 2005 рік стверджував, що

«Європа потребує більшої кількості активних працівників, які також є більш продуктивними. Це сприятиме довгостроковому економічному зростанню, боротьбі з безробіттям та регіональними диспропорціями, а також соціальної згуртованості» [10].

Отже, економічно орієнтований підхід до соціальної згуртованості є панівним у політичних документах ЄС від початку 1990-х до 2000-х років. Намагання ЄС розглядати соціальний та економічний розвиток Європи як паралельні та взаємодоповнювальні процеси призводить до надання пріоритету економічному прогресу як кінцевій меті, досягненню якої може і повинен сприяти соціальний прогрес. Так, загрози соціальній згуртованості, такі як зростання рівня бідності та безробіття, що розколюють суспільство навпіл, розглядають як неприйнятні, оскільки вони є перешкодами для більшої ефективності європейського суспільства, що, своєю чергою, має сприяти більшій конкурентоспроможності ЄС у глобалізованому світі. У цих раних формулюваннях соціальна згуртованість хоч іноді згадується як цінність сама по собі, проте її цінність частіше підпорядковується ідеям економічної ефективності та інструменталізується: вона є інструментом для їх досягнення.

Згідно з економічно орієнтованим підходом, соціальна згуртованість розглядається в контексті політичних заходів, спрямованих на повернення людей до роботи. Тобто ЄС схильний розуміти соціальну згуртованість як реінтеграцію незахищених груп та осіб на ринок праці. Мотив активізації («активна солідарність», «активна участь») є наріжним каменем дискурсу ЄС щодо політики соціальної згуртованості й тісно пов'язаний з ідеєю, що невикористаний потенціал та навички незахищених груп та осіб сповільнюють економічний розвиток спільноти. Водночас хоча згуртованість представлена як розв'язання проблеми соціального виключення, яке представлене як виключення з ринку праці, що розглядається не стільки як проблема для виключених (або навіть як проблема соціальної справедливості), скільки як марнування людських ресурсів, що є проблемою для держави загалом.

Ще однією особливістю є постійний заклик до операціоналізації поняття соціальної згуртованості стало більш оперативним. На думку ЄС, цілі повної зайнятості, якості робочих місць, продуктивності праці та соціальної згуртованості повинні бути відображені в чітких і вимірюваних пріоритетах» (п. 31) [11, р. 6]. Проте вже у своєму Першому звіті про економічну та соціальну згуртованість Єврокомісія визнала, що поняття соціальної згуртованості (на відміну від економічної) важче визначити в операційних термінах, тому його варто перетворити / перевести на суттєві та вимірювані економічні та соціальні цілі й закликала забезпечити «наявність ефективних систем моніторингу, контролю та оцінки» [12]. Тоді ж ЄС зобов'язався щорічно моніторити ситуацію на основі набору показників, що відображають загальний прогрес у досягненні мети розумної, зеленої та інклюзивної економіки, яка забезпечує високий рівень зайнятості, продуктивності та соціальної згуртованості», а також оцінювати звіти держав-членів про ситуацію на рівні країн. Із цією метою ЄС запровадив набір із вісімнадцяти спільних статистичних показників, так званих показників Лаекена, які повинні дозволити здійснювати порівняльний моніторинг прогресу держав-членів у досягненні цілей ЄС у сфері соціальної згуртованості [13].

Однак у формулюванні поняття соціальної згуртованості відбулися деякі помітні зміни. У документі 2003 року «Будування суспільства знань: взаємодія соціального та людського капіталу», підготовленого за підтримки ESDIS [14], поняття «соціальний капітал» введено в дискурс політики соціальної згуртованості ЄС. Вона визначає «соціальний капітал» як «мережі та участь у суспільному житті, а також спільні норми, цінності, культуру, звичаї та практики, довіру та взаєморозуміння, що сприяють співпраці всередині груп або між ними для досягнення спільних цілей» [15, р. 14].

У документі соціальна згуртованість розуміється як щось ширше за соціальний капітал, що стосується «спільних цінностей та відданості спільноті». Далі в документі стверджується, що «більш згуртовані суспільства ефективніше досягають колективних цілей, оскільки вони краще захищають та інтегрують осіб, які перебувають під загрозою виключення, а також забезпечують відкритий доступ до відповідних ресурсів та переваг. Таке розуміння соціальної згуртованості охоплює результати, що є наслідком різних факторів, включно з взаємодією людського та соціального капіталу» [15, р. 15–16]. Примітно, що в документі підкреслюється різниця між соціальним капіталом і соціальною згуртованістю не тільки з погляду обсягу, а й з можливих протилежних наслідків обох явищ.

У ній стверджується, що «певні конфігурації соціального капіталу можуть також суперечити загальним цілям соціальної згуртованості; наприклад, високий рівень соціального капіталу в тісно пов'язаних етнічних спільнотах може заважати їх членам вступати в інші типи відносин поза групою; однак занадто низький рівень соціального капіталу та пов'язаний з цим занадто короткий радіус довіри може заважати інтеграції самої групи в суспільство в цілому. Однак загальна ідея полягає в тому, що «хороші» форми соціального капіталу сприяють просуванню соціальної згуртованості та якості життя в мережевому суспільстві. Цей позитивний погляд на взаємозв'язок між соціальним капіталом і соціальною згуртованістю продовжує формувати резолюцію Ради Європейського Союзу «Соціальний і людський капітал у суспільстві знань: навчання, робота, соціальна згуртованість і гендер», у якій не проводяться відмінності між поняттями соціальної згуртованості та соціального капіталу. Натомість вона просто наголошує на «важливості формальних та неформальних соціальних мереж, включно з цифровими мережами, для соціальної згуртованості та балансу між гнучкістю, безпекою та якістю життя» і закликає комісію «приділяти особливу увагу аспектам соціального та людського капіталу в усіх своїх поточних політиках та ініціативах» [16, р. 175/6].

Після фінансової кризи 2008 року ЄС почав пов'язувати ці ідеї з концепцією соціальних інвестицій. У передмові до документа 2010 року «Європа 2020: Європейська стратегія для розумного, сталого та інклюзивного зростання» відзначено, що криза додала тиску на соціальну згуртованість європейців, тому Європа повинна повернутися на правильний шлях та залишатися на ньому. Ідеться насамперед про збільшення кількості робочих місць та покращення умов життя. Стратегія визначає, як Європа має «забезпечити розумне, стале та інклюзивне зростання, знайти шлях до створення нових робочих місць і запропонувати нашим суспільствам відчуття напрямку руху» [17]. Ключовим пріоритетом Стратегії є інклюзивне зростання: «розширення можливостей людей за допомогою високого рівня зайнятості, інвестицій у навички, боротьби з бідністю та модернізації ринків праці, систем навчання та соціального захисту, щоб допомогти людям передбачати зміни та управляти ними, а також будувати згуртоване суспільство» [17].

Цей підхід був деталізований у доповіді «На шляху до соціальних інвестицій для зростання та згуртованості: включно з реалізацією Європейського соціального фонду на 2014–2020 роки». Оскільки майбутнє економічне зростання та конкурентоспроможність вимагають інвестицій у людський капітал, то документ пропагує модель зростання, яка передбачає соціальні інвестиції – у соціальну політику, яка сприяє розвитку людського капіталу [18]. Своєю чергою, держави-члени ЄС, які стикаються зі структурними довгостроковими викликами, повинні адаптуватися, щоб забезпечити адекватність та стійкість своїх соціальних систем і їх внесок у стабілізацію економіки. Зокрема, якщо людина тимчасово не може знайти роботу, то слід покращити її можливості для повернення на ринок праці». Хоча документ містить згадку про згуртованість у назві, але саме

поняття вживається лише один раз, що свідчить про тенденцію до заміни «соціальної згуртованості» на «соціальну інклюзію» а «згуртованого суспільства» на «інклюзивне» в низці політичних документів ЄС 2010-х років, що свідчить про домінування економічного підходу: (економічної) інклюзії над згуртованістю. Тому Єврокомісія закликає до впровадження інтегрованих стратегій активної інклюзії, які, за аналогією до посиленого економічного управління та жорсткішого фіскального нагляду в державах-членах, запроваджененого після світової фінансової кризи, мають супроводжуватися «покращеним наглядом за політикою в соціальних сферах, що з часом сприятиме кризовому управлінню, пом'якшенню наслідків кризи та забезпеченню належного рівня соціальних інвестицій у всій Європі.

Із 2007 року соціальна згуртованість пов'язана з добробутом. Після перегляду в Лісабоні Договору про Європейський Союз внесено правки до ст. 2: «Метою Союзу є сприяння миру, його цінностям та добробуту його народів» (ст. 2 Договору про Європейський Союз) [19]. ЄС пов'язує сприяння добробуту громадян із питанням соціальної згуртованості та прогресу з популярними очікуваннями, що Європа повинна відігравати більш помітну роль у сприянні добробуту своїх громадян в умовах глобалізації, допомагаючи їм передбачати та сприяти змінам і запобігати відчуттю незахищеності, ізоляції, несправедливості та нерівності [20]. Вирішення питань соціальної справедливості та соціальної згуртованості, у поєднанні з перевагами сучасного та згуртованого суспільства, означає надання кожному європейцю доступ до ресурсів, послуг, умов та можливостей, щоб перетворити теоретичну рівність можливостей та активне громадянство на значущу реальність. Водночас у документі наголошується, що це є економічною необхідністю, оскільки «добре функціонує, впевнене та життєрадісне суспільство, яке інвестує у свій людський капітал та створює умови для підтримання економічного зростання, участі в ринку праці, рівня життя та боротьби із соціальною ізоляцією» [20, р. 7].

Актуалізації поняття «соціальна згуртованість» у третьому десятилітті ХХІ ст. в політичному дискурсі ЄС сприяла пандемія. У документі «Згуртованість як загальна цінність Європейського Союзу» (2021) обґрунтовується ідея конвергенції згуртованості до громадян та їх добробуту, що вимагає кардинального переосмислення згуртованості та її мети через упровадження поняття «дух згуртованості» в усі політики Євросоюзу [21]. Такий крок дасть змогу виокремити згуртованість як самостійну політичну мету та вивести її на рівень загальної політичної мети Євросоюзу.

У документі констатується, що Європа стикається із серйозними економічними, соціальними та екологічними викликами, посиленням дисбалансів і нерівності, які роз'єднують людей та території та ставлять під загрозу перспективи майбутнього розвитку [21, р. 9]. І це попри те, що ЄС має найширшу політику розвитку у світі – політику згуртування ЄС. Перша причина полягає в тому, що ці стратегії, засновані на поєднанні розвитку інфраструктури, людського капіталу, інновацій та технологій, не змогли вирішити проблему дедалі більшої нерівності та її шкідливих економічних, соціальних і політичних наслідків. Друга причина криється в переконанні, що зростання дисбалансів і нерівності, а також перехід до зеленої та сталої Європи можуть бути вирішені за допомогою єдиної політики чи фінансового інструменту. Тому доцільним є розширення розуміння згуртованості за межі економічного, соціального та територіального аспектів і пропонується виокремити три виміри згуртованості: міжособистісний (залучення громадян до формування політики ЄС), цифровий (послуги загального інтересу, освіта, охорона здоров'я, бізнес) та екологічний (кліматичні зміни, втрата біорізноманіття).

Висновки. Отже, хоча поняття «соціальна згуртованість» періодично актуалізувалася в політичному дискурсі ЄС, супроводжувався появою комплексу інших понять, як-от соціальний капітал, соціальна інклюзія, соціальні інвестиції, добробут, рівність можливостей, можна виокремити кілька рис, які залишалися незмінними, починаючи з 1990-х років. По-перше, соціальна згуртованість розуміється насамперед як економічна необхідність або продуктивний фактор, що сприяє сталому економічному зростанню та конкурентоспроможності ЄС. По-друге, політика соціальної згуртованості зосереджується переважно на таких заходах, як активне працевлаштування та реінтеграція окремих осіб і груп на ринок праці. Тобто, хоча згуртованість протиставляється виключенню, інклюзія має насамперед економічний вимір. По-третє, попри неодноразові спроби використати соціальну згуртованість для досягнення політичних цілей, вона все ще залишається досить невизначеним поняттям. Упровадження у 2021 році поняття «дух згуртованості» також не додає визначеності поняттю.

Список використаної літератури

1. Completing The Internal Market. White Paper from the Commission to the European Council (Milan, 28–29 June 1985). URL: https://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com1985_0310_f_en.pdf
2. Ball C. Bridging the Gulf. Improving social cohesion in Europe. The work of the European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (1984–1993), Luxembourg, OОPEC, 1994, 33 p.
3. Treaty on European Union (1992). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/teu/sign/eng>
4. Consolidated Versions Of The Treaty On European Union And The Treaty On The Functioning Of The European Union (2016/C 202/01). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016ME/TXT&from=EN>
5. The Porto declaration (8 May 2021). URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/05/08/the-porto-declaration/>
6. Growth, competitiveness, employment – The challenges and ways forward into the 21st century. Part C. Brussel: Publications Office of the European Union, 1993. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c69f0e21-d25e-11e6-ad7c-01aa75ed71a1>
7. European Social Policy – A Way Forward For The Union. A White Paper. COM_1994_0333_FIN. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/16dfe2c0-7fc9-4079-9481-e5de54a3805a/language-en>
8. Unity, solidarity and diversity for Europe, its people and its territory: Second Report on Economic and Social Cohesion, 31 January 2001. COM(2001) 24 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/second-report-on-economic-and-social-cohesion-an-assessment.html>
9. Lisbon Strategy (Lisbon Agenda or Lisbon Process), 2000. URL: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00100-r1.en0.htm
10. Communication From The Commission on the Social Agenda. Brussels, 9.2.2005. COM(2005) 33 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0033:FIN:EN:PDF>
11. Conclusions of the Brussels European Council (22 and 23 March 2005). URL: https://www.cvce.eu/content/publication/2005/7/25/e763cf50-ad91-4e4d-a7d8-e88f81e29490/publishable_en.pdf
12. First report on economic and social cohesion in the EU (1996). URL: <https://cordis.europa.eu/article/id/7772-first-report-on-economic-and-social-cohesion-in-the-eu>

13. 'Laeken' Indicators - Detailed Calculation Methodology (2003). URL: https://www.cso.ie/en/media/csoie/methods/surveyonincomeandlivingconditions/Laeken_Indicators_-_calculation_algorithm.pdf
14. High Level Group on the Employment and Social Dimension of the Information Society. URL: http://europa.eu.int/comm/employment_social/knowledge_society/esdis_en.htm
15. Building the Knowledge Society: Social and Human Capital Interactions. Commission Staff Working Paper. Brussels, 28.5.2003. SEC(2003)652. URL: <https://edz.bib.uni-mannheim.de/www-edz/pdf/sek/2003/sek-2003-0652-en.pdf>
16. Social and Human Capital in the Knowledge Society: Learning, Work, Social Cohesion and Gender. Council Resolution of 15 July 2003 (2003/C 175/02). URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2003:175:0003:0006:EN:PDF>
17. Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. COM/2010/2020 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52010DC2020>
18. Towards Social Investment for Growth and Cohesion: Including Implementing the European Social Fund 2014–2020. European Parliament resolution of 12 June 2013 on the Commission Communication 'Towards Social Investment for Growth and Cohesion — including implementing the European Social Fund 2014-2020' (2013/2607(RSP). (2016/C 065/07). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52013IP0266>
19. Consolidated Version Of The Treaty On European Union (2007). URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF
20. Opportunities, Access and Solidarity: Towards a New Social Vision for 21st Century Europe. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Brussels, 20.11.2007 COM(2007) 726 final. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0726:FIN:EN:PDF>
21. Cohesion as an overall value of the European Union. European Committee of the Regions: Commission for Territorial Cohesion Policy and EU Budget, Spatial Foresight, t33 and ÖIR, 2021. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2863/9390>

UNDERSTANDING SOCIAL COHESION IN EUROPEAN UNION DOCUMENTS

Valerii Patalakha

*V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Trokhsviatytska str., 4, 01601, Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0000-7567-2985>*

The idea of social cohesion has been part of the European Union's political discourse since its inception. However, over the past three decades, the main feature of the understanding of social cohesion in the European Union has been its high priority and lack of a clear definition. The introduction of the concept of "social cohesion" was accompanied by the emergence of a complex of other concepts, such as social capital, social inclusion, social investment, well-being, and equal opportunities. Three main features of the use of social cohesion in European Union documents have been identified and analysed: 1) understanding it as an economic necessity or a productive factor contributing to sustainable economic growth and competitiveness; 2) emphasis on employment and return to the labour market; 3) lack of a clear definition.

The EU's attempt to view Europe's social and economic development as parallel and complementary processes has led to economic progress being prioritised as the ultimate goal, which social progress can and should contribute to. Accordingly, threats to social cohesion, such as rising poverty and unemployment,

which divide society in two, were seen as unacceptable because they hindered the effective functioning of European society and the EU's competitiveness in a globalised world. In the early decades, social cohesion, although sometimes mentioned as a value in itself, was often subordinated to ideas of economic efficiency and operationalised: it served as a tool for achieving them.

The pandemic contributed to the actualisation of the concept of "social cohesion" in the third decade of the 21st century in EU political discourse. The document "Cohesion as an overall value of the European Union" (2021) substantiates the idea of convergence of cohesion with citizens and their well-being, which requires a radical rethinking of cohesion and its purpose through the introduction of the concept of "spirit of cohesion" into all EU policies. This step will make it possible to highlight solidarity as an independent political goal and raise it to the level of a common political goal of the European Union.

The history of the emergence of the term 'social cohesion' as a value and policy goal of the European Union is considered. It is noted that its emergence was accompanied by the emergence of a complex of other concepts, such as social capital, social inclusion, social investment, welfare, and equal opportunities. Three main features of the use of social cohesion in European Union documents are identified and analysed: 1) understanding as an economic necessity or a productive factor contributing to sustainable economic growth and competitiveness; 2) emphasis on employment and return to the labour market; 3) lack of a clear definition.

Key words: consolidation, social cohesion, European integration, social capital, justice, social policy.

Дата першого надходження статті до видання: 24.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 25.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.05.2026